

LÜ'LÜ', Bedreddin

(بدر الدين لؤلؤ)

Ebü'l-Fezâil el-Melikü'r-Rahîm Bedrüdîn
Lü'lü' b. Abdillâh en-Nürî el-Atabekî
(ö. 657/1259)**Musul hükümdarı**
(1233 - 1259).

Zengîler'den I. Nûreddin Arslanşâh'ın (1193-1211) muhtemelen siyahî veya Ermeni asıllı kölesidir; daha sonra onun atabegi olarak tarih sahnesine çıktı. Gerek bu hükümdarın gerekse onun yerine geçen oğlu II. İzzeddin Meş'ûd'un (1211-1218) devlet işlerini başarıyla yürüterek her ikisinin yanında büyük itibar kazandı. II. İzzeddin Mes'ûd ölüm döşeğinde on yaşındaki büyük oğlu II. Nûreddin Arslanşâh'ı yerine halef, Lü'lü'ü de ona nâib tayin etti. Bunun üzerine Nûreddin Arslanşâh adına hutbe okutup para bastıran Lü'lü', gerçekte Musul'un en yetkili kişisi konumuna geldiği için Abbâsî Halifesi Nâsır-Lidînilâh'tan kendisine taklid ve teşrifat göndermesini isterken bir yandan da komşu devletlere daha önce yapılan antlaşmaların yenilenmesini teklif etti. Çok geçmeden bu istekleri yerine geldi, böylece tam yetkili bir atabeg ve nâib oldu; bu suretle Nûreddin Arslanşâh'ın tahtına göz dikenlere de fırsat vermedi. Diğer taraftan akıllı siyasetiyle devlet mekanizmasını tamamen tekeline alırken adaletiyle de halkın güven ve sevgisini kazandı.

Nûreddin Arslanşâh'ın iktidara getirilmesinin ardından amcası İmâdüddin Zengî tahtın kendi hakkı olduğu iddiasıyla ayaklandı ve İmâdiye'yi ele geçirdi. Lü'lü'ün ona karşı çıkması, Erbil Atabegi Kökbörü'nin damadı olan Zengî'yi desteklemesi sebebiyle bir sonuç vermedi. İmâdüddin Zengî'nin Hakkâriye ve Zevezân kalelerini zaptetmesi üzerine Lü'lü', el-Cezîre Eyyübî Hükümdarı el-Melikü'l-Eşref Mûsâ'ya başvurarak onunla bir antlaşma yaptı ve tâbiyetine girdi. Ancak el-Melikü'l-Eşref, o sıralarda Diyarbekir ve Mardin Artuklu emîrlerinin kendisine karşı ittifak kurmaları yüzünden Lü'lü'e sadece küçük bir askerî birlik gönderebilirdi. Lü'lü', bir süre sonra İmâdüddin Zengî'ye ait Akr Kalesi'ni ele geçirdiyse de halife ve el-Melikü'l-Eşref'in aracılığıyla kaleyi geri verdi ve barış sağlandı. Bu sırada hastalanan Nûreddin Arslanşâh'ın ölümü üzerine tahta üç yaşındaki kardeşi Nâsîrüdîn Mahmûd çıkarıldı. Hemen arkasından yeni hükümdarın yaşının küçüklüğü-

nü bahane eden Kökbörü ile İmâdüddin Zengî Musul bölgesine saldırdılar. Lü'lü', ordusunun önemli bir kısmını Haçlılar'a karşı sefere çıkacak olan el-Melikü'l-Eşref'in emrine verdiği için Musul'un 3 fersah ilerisinde yapılan savaşı kaybettiyse de ardından barış tekrar kuruldu (616/1219). Fakat Musul'un doğusundaki Kevâşâ Kalesi'nin, muhafızı tarafından İmâdüddin Zengî'ye teslim edilmesiyle barış yeniden bozulunca Lü'lü' yine el-Melikü'l-Eşref'ten yardım istemek zorunda kaldı. Yardıma gelen el-Melikü'l-Eşref, Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus ile Diyarbekir, Mardin, Hısnıkeyfâ Artuklu emîrleri ve Kökbörü'nin kendisine karşı kurdukları ittifakla karşılaştı. İzzeddin Keykâvus'un Viraşehir'de ölmesi üzerine bu ittifak bozulduysa da gelişen olaylar taraflar arasındaki gerginliğin devamına yol açtı ve savaşın çıkması ancak halifenin gayretiyle önlenildi; bir ay süren görüşmelerden sonra da resmen barış yapıldı. Buna göre İmâdiye Kalesi dışında kalan bütün kaleler İmâdüddin Zengî'den alınarak Lü'lü'e verilecekti. Fakat bu gerçekleşmedi; sadece İmâdiye Kalesi bir müddet sonra Lü'lü'e teslim edilerek Zengî'nin oradan uzaklaşması sağlandı. Zengî'nin uzaklaşmasının ardından Lü'lü' bazı kaleleri hâkimiyeti altına aldı.

618 (1221) yılında Moğollar Erbil'e doğru yönelince Kökbörü'nin kumandasında halifenin de desteklediği bir ordu kuruldu; Lü'lü' de bu harekete güç kattı, daha sonra da bazı şartlarla Şûş Kalesi'ni ele geçirdi. O yıllarda Dimaşk, Ahlat ve Erbil hükümdarları el-Melikü'l-Eşref'e karşı yeni bir ittifak oluşturunca Lü'lü' el-Melikü'l-Eşref'in yanında yer aldı. Bu sıralarda onun, bir yandan el-Melikü'l-Eşref'e dayanarak tehlikeleri uzaklaştırıp birtakım kaleleri kazanırken bir yandan da Musul'da Zengî soyunun yerine yeni bir hânedan kurma çabası içinde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 630 (1233) yılında Muzafferüddin Kökbörü ile II. Nâsîrüdîn Mahmûd'un ölümleri üzerine meşrû bir hükümdar olarak tanınmak istedi ve Abbâsî halifeliğine yaptığı başvuru sonunda

kendisine saltanat menşuruyla birlikte el-Melikü'r-Rahîm unvanı verilerek sultan ilân edildi (Rebûlevvel 631 / Aralık 1233).

Bağımsız bir hükümdar kimliğiyle devletini yönetmeye başlayan Lü'lü' önce Eyyübîler'le mücadele etmek zorunda kaldı. Başlangıçta Dârâ, Rahbe ve Karkisiyâ gibi şehirleri kaybetmesine rağmen bir süre sonra tamamını geri almayı başardı, böylece sınırlarını Habur suyunun batısına kadar genişletti. Eyyübîler'in yıkılmasının ardından ilk Memlûk hükümdarı İzzeddin Aybeg hâkimiyetini genişletmek amacıyla Lü'lü'ün kızıyla nişanlandı; ancak karısı Şecerüddür bundan rahatsız olup onu öldürtünce evlilik gerçekleşmedi. Lü'lü', Moğollar'ın Bağdat'ı ele geçirmesi üzerine yaşı epeyce ilerlemiş olduğu halde, ilişkilerini düzeltmek için kıymetli hediyelerle Merâğa'ya giderek Hülagû'nun huzuruna çıktı ve kendisine bağlılığını teyid etti. Musul'a döndükten kısa bir süre sonra seksen küsur yaşında vefat etti (3 Şâban 657 / 26 Temmuz 1259) ve sağlığında yaptırdığı Bedriyye Medresesi'ndeki türbesine gömüldü.

Lü'lü' zekâsı, yetenekleri ve başarılı siyasetiyle kumandanlıktan hükümdarlığa yükselmiş seçkin bir kişiliğe sahipti. Âlim, sanatkâr, edip ve şairleri himaye etmiş, İzzeddin İbnü'l-Esîr ünlü eseri *el-Kâmil fi't-târîh*'i onun adına kaleme almıştır. Lü'lü', kendi adını taşıyan medresesinden başka yine Musul'da Kara Saray denilen bir saray, Ra'bân'da Habur suyu üzerinde bir köprü ve Sincar'ın doğusunda bir kervansaray yaptırmış, ayrıca Musul Kalesi'ni ve surlarını tamir ettirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 39; IV, 486; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, XII, 334, 335, 337, 338, 339, 341, 357, 421-424, 444-446; a.m.f., *et-Târîhu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atâbekiyye bi'l-Mevşil* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Tuleymât), Bağdad-Kahire 1382/1963, s. 203-204; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, III, 187-189, 242, 245, 259; Ebü Şâme, *eż-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn*, s. 114, 142, 144, 203; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 94, 181, 184; V, 83, 84, 92, 208; Ebü'l-Ferec, *Târîh*, II, 539; Ebü'l-Fidâ, *el-Muhtaşar*, III, 121, 122, 126, 127, 134, 192, 198; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Beyrut 1407/1986, XIII, 18, 81, 136, 154, 196, 199, 214; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloğu*, I, 412-415; D. Patton, *Badr ad-Din Lu'lu', Atabag of Mosul: 1211-1259*, Seattle 1991; a.m.f., "Badr al-din Lu'lu' and the Establishment of a Mamluk Government in Mosul", *St.I, LXIV* (1991), s. 79, 82, 83, 85, 94, 95; A. Hagedorn, "Badr ad-Din Lu'lu' von Mosul (reg. 1233-1259). Zu Auftraggebern islamischer Kleinkunst im 13. Jahrhundert", *ZDMG Suppl.*, X, Stuttgart 1994, s. 493-507; K. V. Zetterstéen, "Lü'lü'", *IA*, VII, 108-109; Cl. Cahen, "Lu'lu'", *EI²* (Ing.), V, 821.

Bedreddin
Lü'lü'
dönemine
ait 656 (1258)
tarifli
altın sikke
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi,
nr. 1271)

